

лінгвістичних досліджень за романом, можна описати особливості функціонування не лише фразеологізмів, а й діалектизмів, полонізмів, порівнянь тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович С. Фелікс Австрія: роман. Львів: Видавництво Старого Лева, 2022. 288 с.
2. Бодик О. П., Рудакова Т. М. Сучасна українська літературна мова. Лексикологія. Фразеологія. Лексикографія. : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 416 с.

Ангеліна КОВАЛЬ

Науковий керівник – проф. Елеонора ПАЛИХАТА

ФОРМУВАННЯ ПУНКТУАЦІЙНИХ УМІНЬ І НАВИЧОК УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ НА ОСНОВІ ФУНКЦІЙНОЇ ДИФЕРЕНЦІАЦІЇ РОЗДІЛОВИХ ЗНАКІВ

Вивчення мови в школі відбувається відповідно до вимог програми, пунктуаційний матеріал якої розміщений відповідно до врахування психологічних і вікових особливостей школярів п'ятих-дев'ятих класів.

Ми ж пропонуємо розглядати проблему вивчення пунктуації відповідно до функцій, які виконують розділові знаки – *розділення* мовних відрізків і *виділення* таких. Перше ознайомлення з якими здійснюємо на уроках блочного вивчення мовного матеріалу і продовжуємо на інших уроках: вивчення нового матеріалу, закріплення вивченого, формування умінь і навичок школярів, узагальнення і систематизації вивченого, повторення засвоєного.

Мета дослідження – створити методику вдосконалення формування пунктуаційної грамотності учнів основної школи на основі роздільної та видільної функцій розділових знаків для її впровадження в курс «Методика навчання української мови».

Термін «пунктуація» тлумачиться, як: 1) розділ мовознавства, що вивчає правила використання розділових знаків на письмі та 2) система розділових знаків та правил їх уживання для відображення синтаксичної структури української мови. Розділові знаки інакше називають знаками пунктуації.

Під розділовими знаками розуміється частина графічної системи мови – умовно прийняті значки, які вживаються на письмі для членування тексту за змістом та інтонацією. Розділові знаки використовуються також і в орфографії, наприклад: апостроф (’), дефіс (-), лапки («»), скісна риска (/) тощо. Розділові знаки призначені для полегшення сприймання змісту написаного [2].

В українській мові розділові знаки становлять усталену систему. У ній розрізняють одиничні (. : ... , ; - ? !) і парні розділові знаки (дві коми, два тире, дужки, лапки).

Роздільні розділові знаки – крапка (.), двокрапка (:), три крапки (...), кома (,), крапка з комою (;), тире (-), знак питання (?), знак оклику (!) є одиничними і кожний з них виконує свою функцію.

Роздільні розділові знаки служать для розмежування попереднього і наступного речення як частин у складному реченні, однорідних членів речення, речень у тексті тощо. Особливість роздільних знаків полягає в тому, що роздільні частини речення не можуть стояти одна всередині іншої [5]. Роздільні знаки можуть повторюватися, якщо члени і частини речення сурядні між собою.

Особливістю роздільних розділових знаків є те, що вони розділяють: 1) речення у зв'язному тексті, наприклад: *Ой три шляхи широкії докупи зійшлися, На чужину з України брати розійшлися, Покинули стару матір* (Т. Шевч.); 2) прості речення у складному: *Дивлюся, аж світає, край неба палає, соловейко в темнім гаї сонце зустрічає* (Т. Шевч.); 3) частини речення, що стоять у послідовності: *Посадила стара мати три ясени в полі. А невістка посадила високу тополю.*

Роздільні розділові знаки не можуть повторюватися, якщо члени і частини речення сурядні між собою. Роздільні (*віддільні*) розділові знаки – одиничні, вони ставляться: 1) у кінці речень, розділяючи текст на частини за допомогою: крапки, знаку оклику, знаку питання, трьох крапок, наприклад: – *Які ви, сусідоньку, мудрі! І де ви такого розуму навчилися? Замислився наш горобчик.* (Леся Українка). *Відбилися зорі у воді, летять до хмар тумани...* (О. Олесь); 2) у складних реченнях, розділяючи в них прості, наприклад: *Чому стоїш без руху ти, коли весь світ співає?* (О. Олесь); 3) у реченнях з однорідними членами для їх розділення, наприклад: *Сміються, плачуть солов'ї і б'ють піснями в груди* (О. Олесь) [5].

Видільні розділові знаки служать для позначення таких синтаксичних конструкцій, які вставляються в речення для доповнення, уточнення, пояснення, розкриття змісту одного або декількох його членів чи всього речення в цілому. Цими знаками виділяються: підрядні речення, що знаходяться в середині іншого речення, відокремлені члени речення, уточнювальні члени речення, звертання, вставні слова і речення, пряма мова. Видільні знаки є парні і не повторюються. Наприклад: *Він ішов собі, похнюпившись, тихо ногу за ногою посилаючи* (П. Мирн.).

Основою вивчення пунктуації є синтаксис, на матеріалі якого вивчається пунктуація. Упродовж навчання в загальноосвітній школі учні ознайомлюються: а) із пунктуацією простих речень, ускладнених і неускладнених (тире між підметом і присудком; тире в неповному реченні; розділові знаки при

відокремлених членах речення; розділові знаки при вставних і вставлених конструкціях); б) *із пунктуацією складних речень* (вживання розділових знаків у складносурядному, складнопірядному, безсполучниковому реченнях; розділові знаки у складних синтаксичних конструкціях; розділові знаки в реченнях із прямою мовою та цитатами [4].

До традиційних методів, що сприяють вивченню пунктуації, належать: слово вчителя (розповідь, пояснення); бесіда (вступна, евристична, завершальна); спостереження за мовними явищами; програмоване навчання; робота з підручником; наочність; презентації; вправи тощо.

Зараз щораз більше використовуються нестандартні (нетрадиційні) методи навчання (моделювання, стормінг, брейнстормінг, діалогування, дискутування, асоціативний куш, хмари слів (речень) та інші). Їхня мета: формувати критичне мислення, виробляти навички ефективного усного і писемного спілкування, вчити творчо працювати, адекватно оцінювати себе та інших у навколишньому просторі тощо.

Особливо цікавими під час вивчення пунктуації є технічні засоби навчання (*діа-, графо-, кіно-, мультимедіапроектори, програвачі, диктофони, аудіо-техніка, телевізори, сучасна комп'ютерна техніка та демонстраційно-моделювальне, програмне забезпечення*). Найчастіше учні мають можливість послуговуватися підручними технічними засобами: комп'ютером, планшетом, телефоном, смартфоном), що використовуються під час пояснення і закріплення матеріалу з пунктуації, що вивчається.

Важливим є застосування різних видів таблиць, роздавального дидактичного матеріалу у вигляді барвисто оформлених карток, малюнків, ілюстрацій, схем на різних етапах уроку.

Уміння і навички з української мови формуються за допомогою вправ –багаторазового «повторення певних дій або видів діяльності для їх застосування, що опирається на розуміння і супроводжується свідомим контролем і коректуванням» [8, с. 35].

У методиці навчання української мови поруч із терміном «вправа» з тим же значенням вживається термін «завдання». І це не випадково, бо «завдання, з одного боку, може входити у вправу як його складова частина, з іншого – завданням може вичерпуватися вправа» [7, с. 102].

Для запобігання пунктуаційним помилкам і формування пунктуаційних умінь і навичок використовуються різні класифікації вправ, зокрема: 1) *поурочні*, відповідно до етапів уроку; 2) *текстові*, спрямовані на: упізнавання й розуміння розділових знаків; 3) *схематичні*, що виконуються за готовими синтаксично-пунктуаційними схемами речень; 4) *інтонаційні*; 5) *аналітико-синтетичні*, що супроводжуються аналізом розділових знаків у реченні і продукуванням речень за допоміжними опорами – вербальними (слова, словосполучення) й невербальними (картина, тема, за враженнями від побаченого чи почутого тощо); 6) креативні: на основі зразка, конструктивні, творчі, комунікаційні.

Пропонуємо низку завдань для формування пунктуаційних умінь і навичок використання розділних і видільних розділових знаків під час оформлення письмових текстів. Завдання для формування пунктуаційних умінь розставлення розділових знаків [1, с. 155]: 1. Розпізнати розділові знаки в кінці речень, сприйнятих на слух. 2. Накреслити графічні схеми почутих речень із відповідними розділовими знаками. 3. Інтонавати речення, поставити відповідні розділові знаки. 4. Побудувати схеми речень для визначення розділових знаків. 5. Виразно прочитати речення відповідно до розділових знаків у ньому.

Висновки. Продукування пунктуаційних завдань залежить від креативності учителя-словесника, від його бажання працювати над розв'язанням проблем пунктуаційної грамотності школярів основної школи і над заповнення методичних прогалів у формуванні мовно грамотних особистостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ковальчук Н. П. Питання взаємозв'язку синтаксису і пунктуації. *Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії: Збірник наукових праць*. Випуск 10. Рівне: РДГУ, 2002. С. 154–157.
2. Пентилок М. І., Окунович Т., Г. Методика навчання української мови у таблицях і схемах: навч. посібн. Київ: Ленвіт, 2006. 134 с.
3. Сучасна українська літературна мова: Підручник / За ред. А. П. Грищенка. 2-ге вид. Київ: Вища шк., 1997. 493 с.
4. Українська мова. 5–11 класи: навчальні програми, методичні рекомендації про викладання навчального предмета у закладах загальної середньої освіти у 2019/2020 навчальному році, вимоги до оцінювання / укладач О. Ю. Котусенко. Харків: Вид-во «Ранок», 2019. 192 с.
5. Українська мова. Енциклопедія / редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. (співголови), Зяблюк М. П. та ін. 3-є вид., зі змінами і доп. Київ: Видавництво «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2007. 856 с.
6. Філософський словник / За ред. В. І. Шинкарука. Київ: Українська Радянська Енциклопедія, 1986. 796 с.
7. Фіцула М. М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти. 3-тє вид., перероб і доп. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2005. 232 с.
8. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. Київ: Академія, 2004. 410 с.